

vastgesteld, apitalen worden door de en evenredig uitkeering aan u noodig is". wordt onze kerk niet gehoorzamer uisverzorgers oel van deze

ij artikel 13

gedragen te er een weg des Woords, ondslog kun gemeenten, in de emeriti, lde kerk, niet hier en daar

emeriti van

oogenblik ter eer af. ze indrukken dijk mijn plan

de Liturgie.

de Synodale het herziene uit de kerken onderscheiden daarom met

r waren door veranderingen h hierin, hoe ijziging advi

weer rappor

Heilig Avond

de Deputaten na 8 te hand oorstellen, om eperken;

de Deputaten te laten ver en, dat op dit derde volgt", et op, daar op e uiteenzetting assing;

de Deputaten van het Sacra lijke brood en "niet aan het "niet aan de n het voorstel wij het heilige ontrangen", te a drank" enz.; de Deputaten, formulier, en en niet uit het niet gewenscht, oed beter past, ut, kluit zij in a dit niet beter

uit de Kerken, weg te laten, schijnbaar voor het gebel een

ke verandering

doende burger- i de bezwaren

vorm van aan- : voorstellen uit

iden, daar niet zijn bedoeld; aldig zijn" te open zijn"; en le" enz. te ver-

te veranderen ie, veel zwak- n belijdenis te gesesite reeds

van de Sacra-

l van de Sy- u Verkorte

en, welke bes- en partieu- gevoerd.

zwaren Zwaar- uten te licht, onderen dank

aan Deputaten voor hun arbeid, ter zijde te leggen. Wordt dit aangeduid als punt D, we komen nu tot punt E.

Laat mij nog even in het geheugen terugroepen, dat Deputaten voor de vermaningen, welke bij de tuchtoefeningen van den kansel geschieden een formulier of wilt gij drie formulieren hadden ontworpen.

Deze oogstten bij de Commissie allen bijval, ook al werd er hier en daar geamendeerd. Men leze:

E. Aangaande de Formulieren voor de oefening der kerkelijke tucht:

10. te aanvaarden de volgende formulering der verschillende vermaningen, welke in 't algemeen overeenstemt met het voorstel der Deputaten, maar waarin rekening gehouden is met de verschillende voorstellen uit de kerken:

Eerste vermaning.

Geliefden, De kerkeraad is in de droeve noodzakelijkheid aan de gemeente mede te deelen, dat een broeder (zuster) der gemeente zich heeft schuldig gemaakt aan ernstige overtreding van het ... gebod des Heeren (bestaande in ...¹⁾; en dat hij (zij) in weerwil van vele ernstige vermaningen geene blijken van ware boetvaardigheid heeft gegeven, zoodat hij (zij) is moeten afgehouwen worden van de gemeenschap aan de tafel des Heeren.

Nochtans heeft dit niet mogen leiden tot bekeering en zijn ook de voortgaande vermaningen vruchteloos gebleken.

Daarom heeft de kerkeraad tot zijne diepe droefheid met deze(n) broeder (zuster) verder te handelen, en, zoo hij (zij) volhardt in zijn (haar) zonde, tot de afsnijding voort te varen.

Thans voor de eerste maal hiervan mededeeling doende, wekt hij u met den meesten ernst op, voor hem (haar) gedurig te bidden, of het den Heere behagen mocht hem (haar) te brengen tot bekeering.

Tweede vermaning.

Geliefden, De kerkeraad was reeds eenmaal in de droeve noodzakelijkheid aan de gemeente mede te deelen, dat een broeder (zuster) zich heeft schuldig gemaakt aan ernstige overtreding van het ... gebod des Heeren (bestaande in ...¹⁾; en dat hij (zij) wegens zijne (hare) kennelijke onboetvaardigheid niet slechts van het H. Avondmaal is afgehouwen geweest, maar dat de kerkeraad ook verder met hem (haar) had te handelen.

Nu is tot hertoe van waarachtige bekeering bij deze(n) broeder (zuster) niet gebleken, maar zijn integendeel de menigvuldige bestraffingen en vermaningen zonder gevolg gebleven.

Daarom wordt met de afsnijding thans voortgegaan, en, na ingewonnen advies der Classis, voor de tweede maal hiervan mededeeling gedaan, thans met het noemen van den naam des zondaars (der zondares) N. N. (wonnende ...²⁾).

Wij wekken u met den meesten ernst op hem (haar) gedurig liefderijk te vermanen en voor hem (haar) naarstig te bidden, of het den Heere behagen mocht hem (haar) tot bekeering te leiden, opdat hij (zij) zich niet tot het uiterste verharde.

Derde vermaning.

Geliefden, De kerkeraad was reeds één en andermaal in de droeve noodzakelijkheid aan de gemeente mede te deelen, dat broeder (zuster) N. N. zich heeft schuldig gemaakt aan ernstige overtreding van het ... gebod des Heeren (bestaande in ...¹⁾; en dat hij (zij) wegens kennelijke onboetvaardigheid niet slechts van het H. Avondmaal is afgehouwen geweest, maar dat de kerkeraad ook tot zijne (hare) afsnijding had voort te varen. Aangezien tot hertoe nog immer van waarachtige bekeering bij deze(n) broeder (zuster) niets is gebleken, maar integendeel de menigvuldige bestraffingen en vermaningen zonder gevolg zijn gebleven, wordt in de droeve zaak der afsnijding verder voortgegaan en u voor de derde en laatste maal hiervan mededeeling gedaan, en u te kennen gegeven, dat hij (zij), tenzij hij (zij) zich alsnog bekeert, op den naasten rustdag³⁾ van de gemeenschap der kerk zal worden uitgesloten.

Wij wekken u voor het laatst met den meesten ernst op, om hem (haar) liefderijk te vermanen en voor hem (haar) vurig te bidden, of het den Heere behagen mocht hem (haar) alsnog tot bekeering te leiden, opdat hij (zij) zich niet tot het uiterste verharde.

Over het Formulier der Afsnijding zelf was het advies der Commissie zeer kort, evenals dat der Deputaten.

Deputaten deden drie „verbeteringen“ aan de hand. De eerste kon de Commissie niet aanbevelen, de beide laatste wel.

De Commissie dan oordeelde:

a. in alinea 1 aan het slot voor „verrotend en tot nog toe ongeneeslijk“, te lezen: „tot nog toe ongeneeslijk“ en „dodelijk-kranke“, en dus niet, zooals de Deputaten willen: „bedorven“;

b. in den aanhef van alinea 2 „voorstanders“ te veranderen in „opzieners“;

c. in 't midden van alinea 4 „minste“ te veranderen in „geringste“.

Hadden Deputaten omtrent F, Formulier van de Wederopneming geen voorstel, de Commissie zag gaarne, dat er één wijziging in werd aangebracht en wel, dat het woord „persoon“ vervangen werd door „lid“.

— Lof en blaam.

In een orgaan, dat uitgaat van de Hervormde Kerk van Schiedam, stond een artikel, dat lof en blaam voor ons had.

Wat al jubileum-uitgaven zijn de laatste weken verschenen, te veel om op te noemen. De verschillende periodieken hielden met elkaar een edelen wedstrijd.

¹⁾ facultatief.

²⁾ zoo noodig toe te voegen.

³⁾ voor wijziging vatbaar.

Mijn bijzondere aandacht werd getrokken door het feestnummer van „De Reformatie“, weekblad tot ontwikkeling van het Gereformeerde leven. Wat een liefdevolle zorg is besteed aan de verzorging van alle rubrieken, die ons zoo doen gevoelen, dat de door generaal Kuiper zoo dikwijls opgeheven hanter: „God de Souvereine Koning op alle terrein des levens“, op de erve der Gereformeerde Kerken nog altijd hoog gehouden wordt.

Het feestnummer opent met de rede, uitgesproken ter gelegenheid van het zilveren regeringsjubileum van H. M. de Koningin op den avond van 6 September 1923 in de Nieuwe Kerk (Geref. Kerk) te Amsterdam, door prof. dr. V. Hepp.

't Is een hartelijk, geestig woord, dat als motto draagt: „Der Koningin getrouw. Blijf ik tot in den doel.“

Na een gelukwensch aan alle Oranjevrienden met de hoogtij, die wordt gevierd, roept hij der Koningin in den geest toe: Koninginne, Uw naam staat in onze harten geschreven. Uw verschijning doet een blijde tinteling door ons varen, Koninginne, wij eeren en gehoorzamen U niet slechts, maar wij hebben U lief, driewerf lief.

Wij hebben U lief om Gods wil.

Wij hebben U lief om Uwe vaderen.

Wij hebben U lief om U zelf.

Welke drie punten nader worden ontworpen.

De K. Schilder, van Delft, geeft als altijd een zeer bijzonder geluid over het zeker niet voor de hand liggend feestwoord (Spraken 25 vers 2): „Het is Gods oer een zaak te verbergen, maar de eer der Koningen een zaak te doorgronden.“

Na dezen lof komt dan een verdere inhoudsopgave en daarop volgt dan na nog een waardeeringsoordeel over ons blad deze blaam:

Ge ziet wel uit deze opsomming dat „De Reformatie“ zich beter vinden kan in den geest, die spreekt uit Kuiper's bekende artikelreeks: „De gemeene Gratie“, dan in den geest der Doopersche Mijding, vroeger inheemsch in de kringen der Afgescheidenen.

't Is natuurlijk en niet te misprijzen, dat danktonen luide worden geuit, dat zeer opgegeven wordt onder dankzegging aan God van den grooten bloei en groei der Gereformeerde Kerken. Een zinnetje werpt echter een smet op de uitgave. Het is jammer dat deze ontsnapte aan de vaa-dige pen van den redacteur, dr Hepp.

We bedoelen het volgende in het artikel: „Onze Kerken in de laatste 25 jaren“: „Er was in het laatste kwart der vorige eeuw menig predikant te beducht voor zijn tractement; dan dat hij zijn broeders in de Doleantie de hand reikte, thans zijn de tractementen der Gereformeerde Kerken bijna altijd hooger dan die der Hervormde predikanten.“

Haast zouden wij neerschrijven: „Zonals de waard is, vertrouwt hij zijn gasten“. Laat ons liever aanhalen het woord van den Heiland: „Oordeelt niet, opdat gij niet geoordeeld wordet“. Met evenveel recht zou ik kunnen zeggen: „Veel predikanten gingen mee met de Doleantie, verlokt door de gulden beloften van dr Kuiper, wat hun echter leedijk tegenviel, toen zijn aanval op de schatten der Kerk mislukte. Ze hebben zich echter later duchtig ingespannen om de zaak financieel ten eigen behoeve weer goed voor elkaar te krijgen.“

Doch wij missen het recht bij een ander louter-materieel motieven te onderstellen, terwijl wij voor ons zelf opschrijven, dat een ieder met ons geloove in het nobel motief onzer handelingen. Wat verstaat dr Hepp na zooveel jaren nog weinig van den geestelijken strijd van dr Hoedemaker en vele anderen, die in hun geweten verzekerd waren dat de weg van dr Kuiper niet de ware weg was.

De wijze koning schreef: „Een doode vlieg doet de zalf des apothekers stinken en opwellen; alzoo een weinig dwaasheid een man die kostelijk is van wijsheid en van eert.“

Voor mij bedierf de doode vlieg slechts de lezing van één artikel. We wenschen Redactie en uitgever geluk met deze werkelijk schoone, rijke en overzichtelijke uitgave, die wij in veler handen wenschen.

Met menigen danktoon stemmen wij van harte in.

Niet gaarne zouden we hierop toepassen: in cauda venenum, d.i. in den staart schuilt het vergif. Want ook de opmerking over de doode vlieg in de zalf van den apotheker zouden we tot geen prijs met gif willen vergelijken.

Daarvoor waardeeren we te zeer den sympathieken toon van dit stuk.

Echter verbaasden we ons over de onbekendheid van den schrijver met enkele minder aangename verschijnselen, die zich in de dagen der Doleantie voordeden.

We dachten, dat, wat wij memoreerden in Hervormde kringen ook wel geweten werd.

Immers het is in geen hoek geschied.

Nu laat zich de onbekendheid hieromtrent psychologisch wel verklaren.

De Schrijver van dat artikel heeft de Doleantie niet als predikant meegemaakt. Hij was destijds nog maar een knaap van dertien jaar.

Ook blijven feiten, die ik aanstipte, niet zelden in eigen kring verborgen.

Maar laat ik nu eerst een misverstand uit de wereld helpen.

Ik schreef: er was in het laatste kwart der vorige eeuw MENIG predikant te beducht voor zijn tractement, dan dat hij zijn broeders in de Doleantie de hand reikte.

En nu vermoed ik, dat de schrijver dat in zijn gedachten heeft omgezet als doelde ik daarmee op alle rechtzinnige predikanten of althans het meerendeel van hen.

Dat nu is van mijn meening ver af.

Ik geloof, dat er in dien tijd zeer vele predikanten in de Hervormde Kerk een zwaren strijd hebben gehad.

Maar dat er meer dan een was, die beducht was voor zijn inkomen, mag ik helaas — want ik deed liever het tegenovergestelde — niet betwijfelen.

Ik heb met kinderen Gods gesproken — want ook ik heb het natuurlijk maar van hooren zeggen —, die het oprecht betreurden, dat hun domine in dien tijd niet was meegegaan. En zij vertelden, dat niet met zeker fanatisme, maar met ontroering in hun siem. Nog hielden zij van hem. Dat merkte men aan alles. Zij gaven de gesprekken weer, die op den kerkeraad en persoonlijk met hem waren gehouden. Zij hadden zoo op hem gesteund en toen het er op aan kwam trok hij zich terug. Het deed hun nog zeer. Die menschen logen niet.

Onderen onder onze lezers zouden hiervan meer kunnen verhalen. Zij zouden namen kunnen noemen. Ook wij zouden het kunnen. Maar wat nut zou dit hebben? Veete tegen bepaalde personen is ons vreemd.

Een ding kan ik den schrijver wel verzekeren. Nooit heb ik onder deze categorie van predikanten Hoedemaker hooren noemen.

Wel is Hoedemaker voor ons een raadsel.

De verschillende fases, die hij heeft doorgemaakt, kunnen door ons psychologisch niet geconstrueerd worden.

Maar dat geldelijk motief hem weerhield met de Doleantie mee te gaan, heb ik door niemand hooren beweren.

En dat ik aan zijn verdienste gaarne hulde breng, heb ik wel bewezen in het artikel, dat ik schreef in het Gedenboek, bij de firma La Rivière en Voorhoeve uitgekomen.

Over de voorstelling, die de schrijver met evenveel recht tegenover de onze zou kunnen stellen, zal ik niet veel zeggen.

Dat Dr Kuiper ooit met een vette kluij predikanten mee zou hebben gelokt is lastbaar in strijd met de waarheid.

Want Dr Kuiper had geen vette kluiven te ver-geven.

Hij kon alleen voorhouden, dat men in het gunstige geval het proces om de kerkelijke goederen zou winnen.

Zouden daardoor de traktementen hooger kunnen worden dan ze vroeger waren?

Immers neen.

De predikanten, die meegingen, gingen mee in het geloof, dat God den staf huns broods niet zou breken.

En zij zijn niet beschaamd.

Wij willen echter deze gedachtenwisseling niet eindigen, dan met de nadrukkelijke verklaring, dat deze herinnering ons in geen geval belet samenwerking met de Gereformeerde Hervormden van harte te begeeren en te zoeken.

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

Het Christelijk Nationaal Vakverbond.

Het ligt niet aan mij, dat pas nu het tiende jaarverslag van het christelijk nationaal vakverbond, welk verslag loopt over de jaren 1921 en 1922, besproken wordt. Het werd mij toegezonden in de weken van mijn vacantie, en toen de rust-tijd voorbij was, vroegen meer actueele quaesties eerst onze aandacht. Daarom komt deze bespreking wel wat laat, en was het mij liever geweest, wanneer ik eerder van mijn belangstelling in den arbeid van het C. N. V. blij had kunnen geven. Doch, dit doet verder niet ter zake. Het verslag van bovengenoemd verbond houdt zijn waarde, ook al is het niet nieuw meer, en verdient ook nu nog onze volle interesse. Het is een lijvig boek geworden. Tot 357 bladzijden is het uitgedijd. Het behelst alles wat in de laatste twee jaren op het terrein der christelijke vakactie is voorgevallen, en tot in de kleinste bijzonderheden leert het ons dit terrein kennen. Gaarne begin ik dan ook met een woord van hulde aan de samen-stellers, en met name aan den secretaris van het vakverbond, den heer Amelink. Hij verstaat de kunst om een systematisch-opgezet, duidelijk, bondig, en zuiver-oriënteerend verslag te vervaardigen, en hij heeft m.i. deze eer van zijn kostelijk werk, dat hij er een sociaal handboek van gemaakt heeft. Wie het maatschappelijk leven en de sociale beweging van onze dagen bestudeert, kan deze bron niet ongebruikt laten liggen.

Nu zal ik niet punt voor punt nagaan.

Daartoe ontbreekt mij de plaatsruimte.

Bovendien had ik dan veel te lang werk.

Ik moet mij dus tot enkele hoofdzaken beperken, en het eerste, wat ik nader wensch te be-zien is de gedrukte toon, die uit dit verslag spreekt. Wel is men dankbaar voor de zegeningen, die God schenkt, maar de tijdsomstandigheden zijn donker, en de crisis op economisch terrein drukt ook de christelijk sociale actie. Juist omdat deze crisis voor de arbeiders vermindering van loon en vermeerdering van arbeidsuren met zich mede-bracht, kwam de vakbeweging in een moeilijke

positie, en ondervond zij de nadeelige gevolgen van deze verslechtering. Daarover schrijft het verslag verder:

„Moeilijk juist hierdoor, omdat in werkgeverskring, ja, schier algemeen, een geest van reactie zich begon te openbaren, die, naar het scheen, van de omstandigheden misbruik wilde maken, om de arbeiders terug te dringen in hun vroegere, geheel afhankelijke positie. Een felle aanval werd daarbij gedaan op den achtvarendag en de sociale wetgeving in het algemeen. Een nietsontziende hetze werd opgezet tegen de ambtenarij, waaraan zelfs een deel der arbeidersbeweging dapper mee deed, blijkbaar niet beseffend, hoe men daardoor de reactie wind in de zeilen blies. De werkgevers begonnen zich weer oppermachtig te gevoelen. Belangrijke wijzigingen in de arbeidsvoorwaarden, loonsverlagingen trachtte men eenvoudig, zonder eenig overleg of zonder de noodzakelijkheid daarvan aan te toonen, op te leggen.

Hoewel eenzijdig onze Christelijke Vakbeweging er zich volkomen rekenschap van gaf, dat we in een crisistijd verkeerden, dat in crisistijd het verkregen levenspeil vaak niet te handhaven is, ja, hoewel onze vakbeweging zich op dit standpunt plaatste, dat, indien noodzakelijk, ook door de arbeiders en ambtenaren offers gebracht moesten worden, om den economischen opbouw te bevorderen, moest anderzijds toch scherp toegezien worden, dat niet toegegeven werd aan reactionnaire

pogingen, waardoor men, met een beroep op de economische crisis, de levenspositie van de arbeiders meer wilde verslechteren, dan door de omstandigheden geëischt werd.

Onze vakbeweging had en heeft daarbij geen gemakkelijke taak. Te beoordeelen in elk speciaal geval of het doen van een stap terug noodzakelijk is, en — zoo ja — in hoeverre, kan uiterst moeilijk worden geacht. Wanneer de werkgevers beweren, dat de bedrijfsuitkomsten of de bedrijfsuitzichten het noodzakelijk maken, dat of werktijdverlenging, of loonsverlaging plaats heeft, meenen wij, dat zij niet met een losse bewering kunnen volstaan, doch dat deze bewering moet worden bewezen, in elk geval op redelijke gronden aannemelijk gemaakt.

De afgelopen jaren hebben ons wel doen zien, dat sterke vakorganisatie een vereischte is en voorloopig ook wel zal blijven. Vele werkgevers en werkgeversorganisaties grepen terug naar het oude Herr-in-Hause-standpunt. Meermalen moest dan ook in de afgelopen jaren van het wapen der staking gebruik gemaakt worden, omdat verslechteringen ingevoerd zouden worden, die naar de meening der arbeiders ongemotiveerd waren, of die zonder eenig overleg of zonder dit ook maar een poging gedaan werd, om aan te toonen, dat de verslechteringen door den bedrijfstoeestand geëischt werden, zouden worden opgelegd.

In de afgelopen jaren heeft de vakbeweging ook

meermalen moeten berusten in verslechtering van arbeidsvoorwaarden, ook al werd deze onrechtvaardig geacht, omdat de algemeene bedrijfstoeestand, of de positie, die de vakbeweging in het bedrijf innam, geen kans bood, met uitzicht op succes zich te verzetten.

Hierbij wil ik een enkele opmerking maken.

Ik kan me zeer goed indenken, dat onze mannen in de christelijke vakbeweging met leedwezen den achteruitgang in loon en arbeidsvoorwaarden gadeslaan, en het is vaak ook om verontwaardigd te worden. Toen in 1918 het revolutiegevaar dreigde, boden de particulieren tegen elkaar op, als wilden zij met een slag het sociale onrecht van jaren goedmaken, en moest de regering mee, al zou ze ook niet willen. Maar nu het revolutiegevaar zoo langzamerhand uit het gezicht verdwenen is, en de werkkrachten overvloedig zijn geworden, is ook het sociale gevoel op reis gegaan, en keeren velen op hun schreden terug. Dat is onchristelijk en laf. Daar tegen kan niet scherp genoeg worden getoond. Maar aan den anderen kant mag ook niet vergeten, dat de loonsvermindering etc. een gevolg is van den onevenredig grooten vooruitgang in de jaren 1918 en 1919. Herhaaldelijk heb ik er op gewezen, dat toen de sprong veel te groot is geweest, en... nu volgt als vanzelf de reactie. En dan de malaise! Dan de economische crisis! Waarlijk, men denke niet alleen aan conservatisme. De tijd, dien God ons

KRONIEK.

Geen „spaan" van Klikspaan gebleven.

Dr Gerard Brom, nieuw-benoemd hoogleeraar aan de Roomsche Katholieke Universiteit, is een man, die de academische wereld kent, waarin hij komt; die dus ook in staat is, voorzoover ze op zijn invloed wacht, in haar eerste zelfstandig optreden naar eigen wet (het n.s. studentenleven aan de juist geopende roomsche universiteit), ze te leiden. Van zijn hand is een boek verschenen, dat wel het boek van de week is, doch dat voor jaren leiding geeft. Ik heb het oog op zijn uitgave: „De omkeer in 't studentenleven" (verschenen bij de Universiteits-Boekencentrale te Delft, in vereenvoudigde spelling).

Wie ook maar een weinig heeft meegeleefd, kan weten, dat er in den laatste tijd een groote verandering valt waar te nemen in het leven der studenten. Nog hoor ik Prof. Bavinck zeggen op den Vrije-Universiteitsdag in Dordrecht: „Er wordt onder de studenten van nu misschien wat meer getwijfeld, maar er wordt ontzaglijk veel beter geleefd". In deze korte woorden is de kwestie tamelijk wel gesteld. De rustige, ongeschokte zekerheid van een vroegere generatie, die alles in de puntjes wist, (en nog weet), had — de vele goeden niet te na gesproken — soms niet eens de gratie, die Hulst-kamp's oude genever doet wijken voor den fonkelenden wijn. Tegenwoordig ligt niet alles zoo vlak als het examen-vos-excerptje uit een proffendictaat, maar er wordt op studentenkamers geboden, er wordt gebiecht.

Nu komt Gerard Brom ons ook van deze dingen vertellen.

Men verbaast zich over de zeldzaam fijne manier van behandeling van dit onderwerp. Met groote belezenheid en prachtige beheersching van zijn stof weet de auteur een wetenschappelijk werk te maken van iets, dat menigeen hoogstens den artikel-vorm waard zou lijken. Hoe prachtig teekent hij de periode van „het geslacht van Klikspaan" en hoe schitterend is zijn waarneming, als hij U laat zien hoe van Klikspaan en zijn tijd en zijn studentjes geen spaan meer heel gebleven is.

Het verschil is dan ook net zoo erg tekenen des tijds, als de vele oorlogs-helden, die door adventistische zoeklichtwerpers tot den rang van „kleinen hoorn" of zoo verheven zijn. En, er is adventistegedachte ook in, zo iets als Dr Kuiper eens noemde: een „onbewust adventisgebed". O, die student van Klikspaan, met zijn „piertogtjes", die zijn zuster kramp „in haar maagdelijke lever bezorgden"; met zijn heiligen oorlog tegen de „filistijnen"; o, de man, die de potzie van een menu voor zich opelscht, en het proza van de rekening gunstig aan pipa overlaat! Al zal men niet bepaald even tijdzaam als Gerard Brom het zwijgen doen tot de bewering van moderne geschiedschrijvers, dat Calvinisme en kapitalisme bij elkaar behooren, en dat de verwantschap van die twee ook de aristocratie-hoogheid van den student van het „Klikspaan"-type met zijn verachting voor studiebeurzen op haar rekening heeft, men zal hem toch geheel bijvallen in zijn schets, die den student van vroeger als hooghartig-afgescheidene doet zien. En de godsdienst...? Och, Klikspaan in eigen persoon wilde (of kon) aan de theologen onder zijn typen de vingers niet vuil maken: „theologen" heeten kortweg „logen"; maar philologen en andere -logen, die kunnen hun volledige naam wel krijgen. Godsdienst was onzin. En Hildebrand (Beets) scheen met anderen zijn geloof opzettelijk te verbergen; „stichtelijke uren" en studentikooze uren zijn in dien tijd twee, Crambamboele, dat klinkt!

Maar de tijden zijn veranderd. Het straatpubliek,

dat vroeger de sportulae van een schorre keel aan de heeren bracht, zingende:

Fiofifat, fiofifat,
de studente benne braaf,
de studente benne de hee-ee-re,
en ze drage hoede mit vee-ee-re

gaat straks proletarensteenen gooien naar de blinkende rijtuigen. De filister ging ook mee spreken. En een massa studenten braken het schotje af, traptten het stuk. Sociale studie komt in den kring van de beren-fokkers van voorheen en Klikspaan is grondig dood gegaan: hij had gemeend met zijn boek de heraut van zijn studenten te zijn, en hij werd hun doodbidder. Klikspaan schetsen waren voor altijd weg, heelmaal. Program wilden ze zijn, testament zijn ze geworden (en de erfgenamen vinden het niet eens de moeite, het open te doen).

De omkeer is radicaal. De godsdienstige vragen kunnen zonder blozen ter sprake komen; meer: ze komen op 't agendum. Socialisten onder de studenten doopen de pen in den inkt om roomschen te bevechten; in de Klikspaan-periode zou borrelwischheid volstaan hebben. Religie, mystiek, filosofie, kampwerk, prayer-meeting, godsdienstige vereniging, ze zijn er heel gauw, en ze blijven. En het corps, dat nog af en toe brul-serenades brengt, dat kroegen exploiteert, waarin „spierproleten" de rest kunnen terroriseren, komt almeer in zijn isolement te staan, waarin dan voor ditmaal zijn verblijdende zwakte ligt. De werkers redden zich zonder de corps-statie wel. Het type, dat „malle gevallen" maakt a la Hans Martin, leeft eigenlijk alleen nog maar in karikatuur. En de anderen... ze hebben deels gehoor gegeven aan de stem, die noodde:

eet vrij je ommeletje en je broodje carinar,
en 't eijsje, dat de kieviet voor je leit;
maar denk eens om den kok en om de sombro
heldenschaar
in de souterreinen van de societeit.

En ze zijn naar beneden gegaan en hebben den nood van hun tijd gezien en gedacht.

En het andere deel zingt David en Asaf en Gerok en Luther en ze willen hun God zien.

En daar zijn er ook, die hun God en hun naaste beiden hebben opgezocht, vragend en gevond.

Maar in elk geval: Klikspaan heeft in Brom zijn klikspaan gevonden, die ons met meer accent dan we van doodbidders gewend zijn, verklikt heeft, dat hij met zijn „studententypen" radicaal dood is. Hoor je wel, Klikspaan?

Het rouwge „Brom"
Gaaf rommelend om
Voor je geboorte!

Ik rangschik mijn vondst van het boek van Brom werkelijk onder het allerbelangrijkste nieuws van de week! en raad U sterk aan, met dit werk van een fijnen en scherp en eerlijken geest dadelijk kennis te maken.

Gemeenteraadsnieuws.

Deze kroniek moet niet bepaald kerkelijk worden. Daarom bericht ik niet: de dominee kan misschien binnenkort in den gemeenteraad komen; maar: de gemeenteraad kan misschien straks dominees krijgen. Een wetsontwerp is ingediend, dat de verbodsbepaling voor predikanten opheffen wil. Ik heb bij deze manier van bericht-inkleeding dit voordeel, dat ik niet kerk en dominee behoeft te condeleeren, maar den gemeenteraad kan feliciteeren. Niet, dat die dominees zooveel van die dingen afweten. Maar dat heeft niet tegenwoordig. En in elk geval zijn dominees fatsoenlijk.

Groei.

De V. U. is weer een professor rijker. Dr H. J. Pos is benoemd in de faculteit der letteren en

wijsbegeerte. De benoemde is 25 jaar oud. Tweemaal heeft hij een promotie ondergaan. De V. U. zij van harte met den benoemde, en deze met haar gelukgewenscht!

De waan gebroken.

Er bestond een maandblad, op sociaal-democratischen grondslag, dat den titel voerde: „De Nieuwe Samenleving". Dit blad is nu dood. Het ging uit van het Religieus Socialistisch Verbond. De ondergang van dit blad op dit oogenblik is symbolisch. Terwijl de menschen, die religie en socialisme aan elkaar binden willen, hun stem moeten laten verstommen, omdat ze in hun naaste omgeving geen gehoor vindt, en zij zelf niet genoeg voor hun „religie" voelen, om een blad in leven te houden, dat het religieuze element althans bij name noemt, daar gaan tegelijkertijd hun geestesverwanten in religieuze en (in meer verwijderden zin) ook in economische beschouwing den lande bewijzen, dat ze een zeker martelaarschap gaarne demonstreeren, en hun offeranden („as boys go") gaarne plengen, voor een liefhebberij als „De Spelbreker", waaraan immers ook de bond van „religieuze anarchist-communisten" heeft meegewerkt. Zoo blijkt opnieuw, dat de religie, gelijk ze in deze kringen wordt hinnengesleurd, eerder sterven wil, dan dat ze verkracht wordt. Inzoverre is deze verheldering van den horizon een zegen, al is het natuurlijk evenzeer waar, dat het bewuste fiasco van de onderneming, die religie en socialisme koppelen wil, een verscherping der antithese beteekent, als het bewustzijn van deze dingen doordringt. Het huis, waarin de heiligheid zich als op eigen erf terugtrekt, wijl ze de onnatuur van Sodom haat, heeft nog altijd, als in de dagen van Lot, op het bombardement te wachten. Het religieus-socialistisch blad is dood; de rem, die de „religie" houden moest, is de hand ontglipt, welke voor die taak te zwak was; de waan is gebroken; het hek gaat altijd van den dam; en:

Hy schut vergeefs sich selven moe,
Wie schutten wil den starcken vliet,
Die van een steyle rotse schiet,
Naar eenen raymen boezem toe.

Protestantsche of protesteerende ramen.

In Den Haag is met meerderheid van stemmen in de vergadering van den kerkeraad der Hervormde gemeente uitgemaakt, dat door (den Roomschen) Toorop bewerkte ramen in geen geval een plaats in het kerkgebouw zouden verkrijgen, ook al kon nog niet worden vastgesteld, of de roomsche gedachte er in uit zou komen, ja dan neen. Er zijn heel wat geschilderde ramen in Hervormde Kerken, die niets met eenige protestantsche gedachte te maken hebben. Maar die hebben de historie mee. En al is ons protestantisme niet bij machte, de protestantsche idee zuiver in kunstvormen weer te geven, voorloopig kunnen de oogen zich, zooal niet aan protestantsche, dan toch aan protesteerende kerkramen te goed doen. Dan is de belijdenis omtrent hetgeen men niet is, in „het stuk der ramen" althans heerlijk in veiligheid gebracht. Men moet in de kunst altijd een beetje dogmatischer te werk gaan dan in het dogma zelf. En wie van het licht, dat de preekstoel werpt, soms wat te zeggen heeft, die vergeete niet, dat de ramen alles kleuren, ook den kansel mitsgaders wat boven en rondom en onder „denzelfen" is. De wacht bij het beginsel: er is geen christendom boven raamkunst-verdeeldheid, al zij een domper, wie geen christendom aanvaardt boven geloofsverbeeldheid!

K. SCHILDER.

1) Oud nieuws? Ja. Maar al de bovenslaande copie staat al een week.

doet bel niet v e matig lo arbeidsh maastaf dreven v

Een tw zelf.

In de ledenverl

Vanaf

trales te

getal, da

is aan d

verlies h

N. A. S

het R. I

drie jare

een tijd,

christelij

en we t

Gods str

slag, voc

opkomen

maar die

zetten te

beginsele

Wij h

grootte e

de terug

er naar

en dien.

Wij ve

stateeren

telijk geo

worden.

Toch

misme. I

geval or

Wij ve

1914 in

dat op 1

V. nog

1923, een

dat wo,

rijke wir

na den

eigenlijk

toen een

70. B

Pleidooie

Uit het

inleidend

J. H. Ki

Aanleu

een muz

in de P

6 Novem

Ten v

werd dat

de Konir

baptist I

tot bijwo

Da Adan

Christen

heengega

telijk kar

tijd het

Ons p

gegerd,

daar nie

zichzelf

evenmin

stukje te

gen wert

niet blec

kreeg v

tooninger

zot gekla

De N

den draa

waarin,

van den

beveling

God verh

de heel

En de h

mensch

Da Sc

volksver

klauwen

kring ov

De S

cipieel o

afzonder

leernaar

een stuk

in het n

geleerde

lechting van deze onrechtmatige bedrijfstoevoeging in het et uitzicht op

king maken. Dat onze man niet leedwezen is voorwaardelijk erontwaardigd tegevoel dreigzaam op, als onrecht van geringe, al het revolutionair zucht verdweoedig zijn gepreis gegaan, rug. Dat is onrecht scherp geonden anderen loonsverminderevenredig, 1918 en 1919, dat toen de... nu volgt malaise! Dan den denke niet dien God ons

oud. Twee- van. De V. U. en deze met

gebroken. tial-democratie: „De Nieuw- god. Het ging Verbond. De mblik is sym- lie en socia- n stem moe- hun naaste f niet genoeg blad in leven it althans bij hun geestver- vijderden zin) lande bewij- aarne demon- s go") gaarne „Spelbreker", lligieuze amar- oo blijkt op- deze kringen wil, dan dat deze verhel- al is het na- te fiasco van sme koppelen beteekent, als ording. Het gen erf terug- n haat, heeft het bombar- distisch blad ouden moest, taak te zwak k gaat altijd

moet, vliet, sk.

steurende ramen. an stemmen ad der Her- (den Room- en geval een krijen, ook esfeld, of n uit zou wat geschil- ie niets met ken hebben. n al is ons otestantsche- geven, voor- et aan pro- teurende slijdenis om- der ramen". Men moet her te werk in het licht, eggen heeft, leuren, ook rondom en el beginsel; ust-verdeeld- christendom.

HLDER.

De copie staat

doet beleven, eischt versobering. Mits het loon niet verkort worde — d.w.z. aan een rechtmatig loon niet worde tekort gedaan, en mits de arbeidsduur, die m.i. te kort is, als een algemeene maatstaf van acht uur wordt aangelegd, niet overdreden wordt tot de slavernij van vroeger.

Een tweede punt is de teruggang in het C. N. V. zelf.

In de vakbeweging van alle richtingen is dit ledenverlies te merken.

Vanaf April 1920 is het ledental der vakcentrales teruggelopen met 145,655 personen, een getal, dat te denken geeft. En ook het C. N. V. is aan deze malaise niet ontkomen. Wel is zijn verlies het kleinste (18,55 pct. tegen 56,61 bij het N. A. S., 23,32 bij het N. V. V. en 22,53 bij het R. K. V.), maar het heeft toch in nog geen drie jaren tijds 14.235 leden verloren. En dat in een tijd, waarin de behoefte aan een krachtige christelijke vakactie sterker dan ooit gevoeld wordt, en we noodig hebben een breede, in de kracht Gods strijdende schare, „die, zoo schrijft het verslag, voor de rechten van den arbeidersstand kan opkomen en die rechten veroveren of verdedigen, maar die anderzijds zich met kracht zal blijven verzetten tegen elk revolutionair streven, tegen de beginselen van het socialisme en bolsjewisme.

Wij hebben als Christelijke Vakbeweging een groote en verantwoordelijke taak. Daarom moet de teruggang in ledental betreurd worden en moet er naar gestreefd, verderen teruggang te stuiten en dien om te zetten in vooruitgang.

Wij verdoozen de feiten niet. Wij moeten constateeren, dat ook een belangrijk deel der Christelijk-georganiseerden het vaandel ontrouw is geworden.

Toch is er voorshands geen reden tot pessimisme. De achteruitgang was tot dusver in geen geval onrustbarend.

Wij vergeten zoo licht, dat we het oorlogsjaar 1914 ingingen met 11 duizend en 23 leden en dat op 1 Januari 1918 het ledental van het C. N. V. nog slechts bedroeg 28.768. Nu, op 1 Januari 1923, een ledental van 62.521 te hebben, beteekent dat we, ondanks den teruggang, nog van belangrijke winst kunnen gewagen. In de eerste jaren na den oorlog is het ledental ook buitengewoon, eigenlijk onnatuurlijk, gestegen. In twee jaar tijds toen een vooruitgang met 40.000 leden. Het kan

niet anders, daarbij was ook een zoom, die na korter of langer tijd zou afvallen.

Verontrustend is de achteruitgang dus niet. Wel echter zoo, dat het zaak is, er op te letten, en met moed en bezieling den propaganda-arbeid voor de Christelijke Vakbeweging voort te zetten.

Werken, zoolang het dag is. Werken, zoolang God ons het leven geeft. Werken, tot God de Heere ons aflost van onzen post."

Het verslag laat, bij alle gedruktheid, nog niet den moed zinken.

Mij komt het voor, dat er voor moedeloosheid ook geen reden is.

Zeker, het ledenverlies is eenzijdig jammer, maar enkele dingen mogen niet worden vergeten. In de eerste plaats moet wel onder oogen worden gezien, dat bij den grooten groei in 1918 en 1919 tal van elementen zich binnengedrongen hebben, die eigenlijk bij ons niet thuishooren, en wier heengaan geen droefheid kan veroorzaken. En ten tweede ligt onze kracht doorgaans niet in de massa. Met een Gideonsbende verslaat de Heere de Midemieten. Wij hebben voor onze kleinheid niet beducht te zijn, doch zelfs naar het voorbeeld van onzen Heiland de deuren open te zetten en te vragen: wilt gijlieden ook niet heengaan? Ge moet blijven, graag of heelemaal niet. Laat de crisis maar komen, een keurvel blijft er over, dat in Gods kracht zich trouw om het vaandel vereenigt, en kloeke daden doet.

Hierbij wil ik het laten.

Er zou nog veel te schrijven zijn b.v. over de arbeidersbeweging en de zending, welk verband mij nog slechts naar een kant duidelijk is, n.l. naar deze zijde, waarin de arbeidersbeweging de zending kan steunen in haar sociaal werk. De andere kant, dat de arbeidersverenigingen etc. moeten medewerken tot vermeerdering van zendingskennis en versterking van de zendingsliefde blijft mij een groot vraagteeken. Dat is het werk der sociale organisaties NIET. Zij hebben met de zending niets te maken, dan alleen op het punt van den sociaal arbeid in de zending. Het andere moeten zij aan de kerk of aan de zendingsstudiekringen overlaten. En ten tweede onderstreep ik nog eens deze conclusie over de jeugdorganisatie: ons standpunt is nog steeds, dat wij als christelijk-sociale beweging geen

de Parkzaal op hem als ooggetuige had gemaakt, en liet hij een nadrukkelijk protest ertegen hooren, dat in veler geest en uit veler naam was gesteld.

Te noodiger achtte Professor Rutgers zulk een protest, omdat deze voorstelling, die nu eenmaal niet anders was dan een „openbare vernakelijkheid", niet slechts als alleszins geoorloofd werd voorgesteld, maar ook als bijzonder aanbevelenswaardig om door Christenen te worden nagevolgd; als een zeer uitnemend, ja misschien het beste middel, om de drankzonde te bestrijden; om het volk van kroegen en koffiehuisen verwijderd te houden; om op jongelieden een goeden invloed te oefenen; om terug te houden van andere openbare vernakelijkheden, die maar al te dikwijls zedenkwetsend zijn; enz.

Nu geloofde Professor Rutgers wel niet, dat het hier te lande reeds zoo spoedig tot navolging zou komen; want hij twijfelde hard, of er in ons gansche land wel een vijftal Christelijke mannen zouden zijn, die op zulk een wijze voor het volk wilden optreden. Maar al was er voor geheele navolging nu voorreest nog geen nood, het gold hier een beginsel, dat ook op andere wijze doorwerkte. En wie nu overtuigd was, dat dat beginsel niet christelijk is, en dat zijn toepassing niet iets goeds, maar integendeel veel kwaads zou uitwerken, die moest er z.i. dan ook des te meer tegen opkomen, wanneer het niet slechts door geaccrediteerde en ernstige mannen werd voorgestaan, maar wanneer het door deze ook werd aanbevolen als bijzonder christelijk en als rijk aan goede gevolgen.

Op zichzelf, zoo schreef Prof. Rutgers, kan natuurlijk zulk een protest niet meer doen dan waarschuwen. Om andersdenkenden zoo mogelijk te overtuigen, moet de gansche zaak principiëel worden toegelicht en behandeld; waarbij dan uit den aard der zaak allerlei vragen ter sprake komen; als b.v. wat de apostelen onzes Heeren in gelijksoortige omstandigheden en ter bestrijding van gelijksoortige volkszonden hebben aangeraden en gedaan; wat er in de Christelijke Kerk vóór en tegen de niet-zedenkwetsende openbare vernakelijkheden al zoo in het midden is gebracht; of een Christen ook beproeven mag, met neutrale middelen heersche zonden te bestrijden, en of niet, zelfs wanneer die pogingen gelukten, aan de eene zijde meer zou verloren worden, dan men aan de andere zijde gewonnen had; of niet soms het middel, dat misschien een enkel jongeling van verkeerde gezelschappen afrekt, bij een tienmaal grooter aantal de uitwerking heeft, dat zij van een ernstige levensbeschouwing tot geheelen wereldzin komen; en nog veel meer andere even gewichtige vragen.

Professor Rutgers noemde die hier slechts, en liet de behandeling daarvan geheel over aan de redactie van De Standaard, die ze reeds had toegezegd.

eigen jeugdorganisatie moeten oprichten (blz. 132). Wanneer aan dit standpunt maar met kracht wordt vastgehouden, is het mogelijk, dat de christelijk-sociale actie van den christelijken jeugdarbeid nog rijke vruchten plukt.

En vooris... God zegene ons vakverbond. Dit verslag is een welsprekend getuigenis voor zijn bestaansrecht.

Het C. N. V. werke nog vele jaren mede tot herstel van den waarachtigen sociaal vrede.

K. D.

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

Hegel en de slang.

Hegel's leer is een sprekend voorbeeld van de eigenmachtigheid en eigengerechtigheid der wijsbegeerte, die zich boven den godsdienst verheft. De kerk in de middeleeuwen deed verkeerd door de filosofie tot een ancilla (slavin) van de theologie te maken.

Maar deze fout is een klein vergissinkje in vergelijking met hetgeen de grootvorsten der moderne, idealistische, wijsbegeerte durven doen: de theologie maken tot „bedeelde" van de diakonie in den wijsgeerigen tempel.

Misschien doen we zijne filosofische majesteit, Hegel, een weinig onrecht met deze vergelijking, want hij heeft aan de religie nog wat anders willen geven dan een aalmoes, namelijk het respect van zijn hart en de glorie van zijn verstand.

Welnu, laat ons dan zoo zeggen: de idealistische wijsbegeerte heeft met de christelijke theologie een huwelijk (het reeds bekende: mariage de raison) aangegaan, waarin de filosofie het „hoofd" en de theologie de onderdanige Sara is, die met nederige fluitsteringen haar man noemt: mijn Heer!

Wij zijn zeker, met dit beeld aan Hegel geen onrecht te doen.

Maar dan staat ook vast, dat hij het christendom wel onrecht aangedaan heeft, temeer daar hij zijn meest grootsche ideeën op het christendom heeft buitgemaakt.

Of is dit niet een puur christelijk denkbeeld, den grond van al het bestaande Geest te noemen? „God is een Geest".

En de gedachte van de ontwikkeling van het

In De Standaard verscheen dan ook gedurende de maanden December, Januari en Februari een schitterende serie van 15 artikelen over Publiek Vermaak.

I. (15 Dec.). De bespreking wordt ingeleid met een herinnering aan twee uitersten op dit gebied: Pruisen's Koning, de oude Fritz, die den vromen Professor Francke gelastte in persoon een komedievoorstelling bij te wonen, en Tertulliaan, die in overspannen akosmisme een jong meisje verloren achtte, omdat ze éénmaal het theater had bezocht.

Tusschen die beide uitersten in plaatst Dr. Kuyper Luther en Calvin, elk met eigen gedachte, waarin een eigen levensrichting zich uitsprak. Luther, de levenslustige, die het verkeerd noemde komedieschuw te worden, enkel omdat er af en toe min-kuische dingen en gemeenheden gezegd worden. En Calvin, die te Genève eerst onder zekere voorwaarde de opvoering van een publiek comediestuk op stadskosten toeliet, maar daarna van de stadsregering gedaan kreeg, dat voortaan geen opvoeringen op het territoire van Genève zouden worden gedoogd.

Dit verbod bleef ongestoord te Genève tot in 1758 bestaan, toen de Encyclopaedist d'Alembert het poogde te ridiculiseeren en voor vroolijker levensopvatting in Genève plaats zocht.

En wie, wie is toen de man geweest, die Calvijn's opinie te Genève met kracht van taal bepleitte? Niemand minder dan Jean Jacques Rousseau, die in een opzettelijk geschrift de verderfelijke gevolgen van het publiek vermaak uit staatkundig, zedelijk, hygienisch en staathuishoudkundig oogpunt aantoonde.

Zelfs Rousseau was door den zedelijken ernst van Calvijn's stichting aangegrepen.

En nu, in 1880, wat vernemen we nu?

Dit, dat de heer Tophel, een te Genève zeer geacht prediker, juist dezor dagen een keurig boekje uitgaf, getiteld: Les limites de la liberté Chrétienne, waarvan oetlang een Hollandische vertaling het licht zal zien, en waarin, onder het ernstigst protest tegen het aflaten van de Puriteinsche zeden en het wijken voor het publiek vermaak, de hoogst interessante mededeeling is ingeschoven, dat nu zelfs in het ganschelijk geliberaliseerde Genève onbewaard de geest van Calvijn nog derwijs machtig nawerkt, dat het bezoeken van publieke vermaken er nog altijd als min-fatsoenlijk geldt onder de gezeten burgerij.

Deze historische herinneringen laat Dr. Kuyper voorafgaan, deels omdat ze wel zoo karakteristiek zijn als heel het optreden der Engelsche klokken-spelers; deels ook, omdat de richtingen, die in de kwestie van het publiek vermaak elkaar kruisen, door het publiek veel beter in zulk een historisch trek gevat worden, dan in het meest juiste betoog.